

Un cant silenciàt

Aquest mes es presenta a Benicàssim una antologia discogràfica del cant valencià d'estil, un so de profunditat històrica. Però tot i ser una de les bases musicals del nostre poble, pateix injustament un oblit quasi generalitzat.

El cant valencià d'estil té per a alguns conseqüències addictives. Potser per això, intèrprets d'aquesta disciplina com el Xiquet de Bétera o el Sabateret han estat cantant fins a les portes de la mort, quasi amb la sang a la gola. L'investigador de música tradicional Carles Pitarch també ha estat seduït per aquest esquer. A mesura que ha anat coneixent més i més el cant, ha passat de ser un afeccionat a acabar com a incondicional preocupat per la divulgació d'aquesta música gairebé oblidada.

Ell ha format part directa d'un projecte que prendrà cos en públic en el III Congrés de la Societat Ibèrica d'Etnomusicologia (SIBE) que se celebrarà del 23 al 25 de maig al recinte de Villa Elisa, a Benicàssim, en una reunió organitzada per la Universitat Jaume I de Castelló. Ací es presentarà una caixa de discs compactes acompanyada d'un llibre que revisarà antològicament la trajectòria del cant valencià. Pitarch s'ha encarregat de l'apartat d'anàlisi i recerca en aquests nous treballs que formen part de la col·lecció "Fonoteca de Materials" editada per la Conselleria de Cultura de la Generalitat valenciana. L'atenció de la Fonoteca de Materials convergeix amb un ànim social que creix tímidament per prendre contacte amb la part sonora de la nostra cronologia social.

Orígens rurals. Entorn d'aquesta disciplina s'estructura tot un món de vivències, personatges i records que componen la memòria històrica d'un poble. El nom, cant valencià d'estil, fa referència a un repertori de cants d'interpretació indivi-



RAFA GIL

Carles Pitarch ha centrat els seus estudis d'investigació musicològica en el cant valencià d'estil. Aquesta disciplina té dues modalitats: el cant d'estil i les albades.



Els discs de cant valencià d'estil són avui molt difícils d'aconseguir. Discogràfiques com Odeón o Columbia varen ser algunes de les cases que n'editaren en format vinil.

dual propis de gent de l'àmbit rural (llauradors valencians, sobretot) i per alguns artesans de pobles i ciutats en ambients festius. Sobretot en contextos com rondes amoroses, festives i d'acomiadament de joves que s'incorporen al servei militar. També s'ha cantat tradicionalment en balls públics i familiars, i en festes religioses. En la tradició oral se'l coneix com cant del valencià o cant valencià, i quant al repertori pròpiament dit, es constitueix, d'una banda, de l'anomenat cant d'estil, i de altra, de les albaades.

"El cant d'estil –afirma Pitarch, que el considera bàsic per entendre l'evolució de la música peninsular– agrupa cants per a ronda o ball acompanyats bàsicament d'instruments de corda que s'han d'adscriure al camp de les especialitats musicals *afandangades*. Té diferències internes segons el tipus melòdic, l'harmonia d'acompanyament i el to, i podem distingir els coneguts com l'u i el dos, l'u i el dotze i l'u." Aquest cant exigeix al cantant notables aptituds vocals i una acurada especialització, que es concreten en una veu oberta i una entonació molt definida. Té certa analogia amb altres repertoris mediterranis més coneguts, com el cant flamenc o la jota aragonesa. Quant a les albaades, "són un cant exclusivament del País Valencià acompanyat d'instruments de vent i percussió com la dolçaina i el tabalet, que s'han utilitzat molt en rondes nocturnes".

La denominació "d'estil" fa referència a les necessàries inflexions de la veu a l'hora d'executar els cants, i també a la manera que ha marcat la tradició d'ampliar les frases amb què s'adornen aquestes cantades. Pertanyen per consegüent als anomenats cants melismàtics, en els quals el dibuix melòdic és ornamentat, tot i que en aquest cas és molt marcat per l'equilibri. A les cantades (és a dir, l'acte d'efectuar el cant valencià d'estil), el cantador o la cantadora han estat habitualment acompanyats sempre d'un versador que improvisa les lletres i les xiuxiueja al cantant. "Hem de tenir en compte que algunes cantades són molt

RAFA GIL



llargues, i les lletres s'improvisen sobre la marxa segons la circumstància a què s'estiga cantant o a la persona a qui vaja dedicada. El cantador necessita aleshores d'un versador que li facilite la faena", diu Carles Pitarch, que rememora

El cant d'estil és peça bàsica per entendre l'evolució de la música peninsular. En canvi, ha esdevingut un gran desconegut.

l'ampla franja costanera on s'ha desplegat aquesta tradició: "podem dir que des de la Plana de Castelló fins a la Marina i l'horta d'Alacant, i potser més cap al sud segons certs indicis, s'ha estès aquest cant. Es tracta de les zones de regadiu més importants i de les muntanyes centremèridionals del País Valencià". Aquesta zona sempre ha estat una font d'intercomunicació cultural, i la marcaven els límits de l'antiga diòcesi valentina. Hi ha constància que el cant en si és anterior al segle XVIII, i que l'acompanyament dels instru-

ments de corda arriba ja en el segle XVIII. Però realment, no hi ha documentació fefaent que confirme la seua existència fins al XIX. Des de llavors fins ara, el seu camí ha estat accidentat.

Generacions de cantadors. En un primer moment els inicis varen ser brillants. En paraules de Carles Pitarch, "la majoria d'homes i dones nascuts fins a principis del segle XX, tots han cantat alguna vegada". A finals del segle passat van aparèixer cantadors semiprofessionals, que acudien allí on se'ls requeria quan hi havia motiu festiu per cantar.

Ací destacaren magistralment Carabina i Maravilla, que compartiren generació amb un altre de molt apreciat, el Sabateret. Després, i fins als anys 30 del segle XX, cantadors com Evaristet, el Mujero de Burjassot, la Xata de Godella o el Xiquet de Bétera –que és considerat per molts el més gran cantador d'estil de tots els temps– conformaven una sèrie de successions generacionals d'autèntic luxe.

En arribar la Segona República al 1931, hi hagué una aturada en l'expansió del cant d'estil, "en bona part perquè la República va rebutjar les celebracions religioses i moltes d'aquestes interpretacions estaven vinculades a festes sacres. No obstant això, entre els anys 30 i 40, encara trobem cantadors d'elevadíssim nivell com el Xiquet de Mislata o Conxeta la del Mercat, que era de la mateixa València".

Però l'any 39, després de la guerra del 36, hi ha poques ocasions festives que celebrar i els cants van esvaint-se. "Aquesta progressió minvant es consolida –recorda Pitarch– en la dècada dels 50, amb l'acostament del *desarrollismo* franquista, que soterrava les tradicions. A més a més, els costums d'acomiar amb cantades els joves que partien a servir, com també les rondes de festeig, havien anat desapareixent."

Instrumentalment, les coses també canvien, i la percussió que havia acompanyant el cant d'estil s'elimina, i queden consolidats els instruments de vent al costat de la

guitarra i del guitarró, que havien substituït feia ja bastant temps les inicials cítara i octava.

Per consegüent, la transmissió natural i física d'una generació a la següent de l'art del cant valencià es trenca, i és substituïda per una formació acadèmica en les exigües escoles de cant—com la de la Junta Central Fallera—que existien. I això es nota, seguint els estudis de Pitarch, en una aportació d'estil propi dels cantadors recents que trenca amb les normatives fèrries en entonació i melodia que es transmetien abans de pares a fills. “Podem dir que el cant d'avui és massa adornat segons l'afegit personal del cantador, cosa que no passava abans, quan es desestimava l'evolució espontània a favor d'unes regles melismàtiques”, afegeix l'investigador.

El cant, avui. El Pollastret, el Xiquet del Túria, Pepita la de Russafa o Lola Corberà són alguns dels intèrprets de cant d'estil i alba des que en les últimes tres dècades han destacat voluntariosament en un entorn sense possibilitats reals d'aprenentatge. Les gravacions de cant valencià de l'època en què era un estil viu són molt difícils d'aconseguir—s'enregistraren sobretot en cases discogràfiques com Odeón o Columbia, establertes al País Basc i a Barcelona—, i els representants de l'administració i la cultura sempre l'han considerat com un element folcloritzant poc digne d'atenció. “Efectivament—apunta Carles Pitarch— el cant va-

ÀREA APROXIMADA DE DIFUSIÓ DEL CANT VALENCIÀ



lencià ha esdevingut un gran desconegut.” Però últimament han aparegut alguns moviments de re-

cuperació. Especialment des de la constitució recent de l'Associació de Cant Valencià d'Estil, que té la seu a Alldaia, el poble de Pitarch, i de la qual ell és secretari. L'associació agrupa gairebé una trentena de cantadors del País Valencià. A la Universitat Popular de València o en un casal faller del barri de Montolivet, també al cap i casal, es fan classes de cant. Cicles com els dedicats el passat juliol del 1995 al festival musical d'Avinyó o els concerts que a l'octubre del 1996 va dedicar a aquesta disciplina el centre cultural de la Beneficència de València són exemples que demostren que el reviscolament és possible. Els estudis de Pitarch, centrats en la catalogació de discs, recollida d'informació oral i recollida de documentació, com també la caps antològica de discs que es presentarà a Benicàssim, segueixen aquest objectiu. El repte és fer arribar a la inquietud popular la necessitat d'aquest redescobrim.

Joan M. Oleaque

Els temps de Niels Bohr

Abraham Pais

En la física, en la filosofia i en la política, *Els temps de Niels Bohr* és molt més que una apassionant biografia del savi danès Niels Bohr, el primer que va entendre com estaven formats els àtoms i que es va convertir en el padri de la medicina atòmica.



Universitat de les Illes Balears
"Novament", 2

El temps que fuig

Jaume Pomar

Mitjançant una narració proustiana, l'autor d'*El temps que fuig*, reviu el temps passat, els records que han quedat d'aquelles vivències que va experimentar entre l'estiu del 1991 i l'hivern del 1992.



Editorial Moll
"Les illes d'Or", 155

La història més bella del món

Hubert Reeves, Joël de Rosnay, Yves Coppens i Dominique Simonnet

Contestar les preguntes sobre l'origen de l'ésser humà i l'univers ha estat sobretot una tasca de la religió i de la filosofia. Actualment, també la ciència ha reconstruït la història del món.



Edicions 62
"Llibres a l'abast", 301